

Δημήτρης Ρόκος

«Μείναμε όλοι σε μια λαϊκίστικη θεώρηση της Ιστορίας»

Συνέντευξη στο περιοδικό «Ταχυδρόμος»

Με άρθρα του στην «Εξόρμηση» και ομιλίες του στα όργανα του ΠΑΣΟΚ, ο καθηγητής Δημήτρης Ρόκος, ο τελευταίος από τα στελέχη της «Δημοκρατικής Αμυνας» στην ΚΕ του ΠΑΣΟΚ. Γενικός Γραμματέας του υπουργείου Προεδρίας, διεκδικεί ή του αποδίδεται μια διαφοροποίηση από την επίσημη πολιτική του κόμματός του. Τη σχέση του με το κόμμα που ανήκει και τις θέσεις του για την πολιτική κατάσταση εξηγεί στη συνέντευξη που ακολουθεί

- **Με την κατά καιρούς δημόσια αρθρογραφία σας και με όσα φτάνουν στον Τύπο για θέσεις και απόψεις που υποστηρίζετε στα όργανα του ΠΑΣΟΚ, έχετε πάρει -από διάφορες πλευρές- τον τίτλο του αιρετικού ή του αριστερού της ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ. Ποια είναι η θέση σας και οι σχέσεις σας με την πολιτική του ΠΑΣΟΚ;**

«Η σημαντικότερη ιδιότητά μου, η ιδιότητα για την οποία σεμνύνομαι, είναι αυτή του πολίτη, ο οποίος, σε κάποια περίοδο της ζωής του, μαζί με άλλους συνειδητοποιήθηκε και πίστεψε ότι μπορεί να συνεισφέρει στη δημιουργία ενός κόμματος αρχών, με στρατηγική το βαθύ μετασχηματισμό της ελληνικής κοινωνίας. Είμαι, απλά, ένα από τα συνιδρυτικά μέλη του ΠΑΣΟΚ και ένα από τα 20 μέλη της Κεντρικής Επιτροπής, τα προερχόμενα από τη «Δημοκρατική Άμυνα». Από την ίδρυση του ΠΑΣΟΚ, εκφράζομαι πλήρως από τις αρχές του και σεβάστηκα πάντα τις καταστατικές του διαδικασίες, διατηρώντας παντού όπου συμμετείχα και συμμετέχω, το δικαίωμα γνώμης, υπεράνω κάθε συμβατικότητας και κομματικού κονφορμισμού. Επειδή όμως πιστεύω ότι τα κόμματα δεν πέφτουν από τον ουρανό ως τέλειοι, ιδανικοί μηχανισμοί, υποστήριξα κι υποστηρίζω τις σύμφωνες με τις αρχές του ΠΑΣΟΚ θέσεις μου μέσα στα όργανα και εκεί υπάρχουν –διατυπώνονται- και οι όποιες διαφωνίες μου. Έτσι λοιπόν, ότι ενδεχόμενα αναφέρεται στις

αποπροσανατολιστικές και υποβαθμιστικές για την ποιότητα της δημόσιας ζωής παραπολιτικές – κουτσομπολίστικες στήλες του Τύπου, ως δήθεν δικές μου θέσεις, δεν προέρχεται από εμένα και δεν με αφορά. Είμαι απλός, ενεργός πολίτης και όχι επαγγελματίας της πολιτικής, και τέτοιου είδους δημοσιότητα ούτε με ενδιαφέρει ούτε τη χρειάζομαι. Αντίθετα, δεν αρνούμαι να διατυπώνω υπεύθυνα τις απόψεις μου, όπου μου τις ζητούν, στο κόμμα, στην «Εξόρμηση» και στους κοινωνικούς χώρους, στους οποίους δραστηριοποιούμαι (Πανεπιστήμιο κ.λ.π.), αλλά και να τις συζητώ δημόσια, όπως καλή ώρα τώρα μαζί σας. Για όσα λοιπόν επώνυμα και δημόσια λέω και γράφω είμαι υπεύθυνος και φυσικά για τίποτε άλλο από όσα ενίοτε μου αποδίδονται, από ευφάνταστες «καλά πληροφορημένες» παραπολιτικές στήλες. Επομένως, ούτε τον τίτλο του αιρετικού αποδέχομαι, ούτε τον τίτλο του «αριστερού» διεκδικώ, τον οποίο άλλωστε ουδέποτε δήλωσα ή χρησιμοποίησα. Δεσμεύομαι και υπηρετώ τις αρχές του ΠΑΣΟΚ, δεν αποκλίνω από αυτές και βεβαίως κατά μείζονα λόγο δεν υποχρεούμαι να απολογούμαι ή να χειροκροτώ τις οποιεσδήποτε αποκλίσεις απ' αυτές».

- **Στα πλαίσια των αρχών του ΠΑΣΟΚ –όπως λέτε με την εισήγησή σας στη σύνοδο της ΚΕ, της Χαλκίδας, αλλά και σε πρόσφατη αρθρογραφία σας- μιλάτε για την ύπαρξη κοινωνικού και πολιτικού αδιεξόδου. Τον Νοέμβριο του 1986 η «Εξόρμηση» δημοσίευσε την πρότασή σας για διάλογο ανάμεσα στις δημοκρατικές προοδευτικές δυνάμεις για την αναζήτηση διεξόδων. Σήμερα, ένα χρόνο μετά τη Σύνοδο της ΚΕ του ΠΑΣΟΚ στη Χαλκίδα και με όσα μεσολάβησαν –κυρίως αναφέρομαι στο χαρακτήρα και την τροπή που είχαν οι δημοτικές εκλογές- επιμένετε στη διεξοδο που είχατε προτείνει τότε;**

«Ναι. Τα τελευταία 12 χρόνια υποστηρίζω (και όχι βέβαια μόνο εγώ), ότι οι αναλύσεις για την εξέλιξη και τη φυσιογνωμία της ελληνικής κοινωνίας, είναι από επιφανειακές έως επιπόλαιες, με ευθύνη όλων μας, όλων των καλουμένων προοδευτικών δυνάμεων. Επιγραμματικά κι αναγκαστικά ελλειπτικά –δεν γίνεται άλλωστε διαφορετικά στα πλαίσια μιας συνέντευξης- θα ήθελα να επισημάνω μερικά από τα βασικότερα, κατά τη γνώμη μου, χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας, που απαιτούν ολοκληρωμένη, διεπιστημονική και συστηματική διερεύνηση και μελέτη και συνθετική προσέγγιση.

Η πολυδιάστατη (οικονομική, κοινωνική, στρατιωτική και πολιτισμική) εξάρτηση, η μυθοποίηση της ιδιοκτησίας, του «δαιμόνιου της φυλής», της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και επιτυχίας, οι μικρομεσαίες αξίες και τα καταναλωτικά πρότυπα, η ποιότητα της πολιτικής και η διαλεχτική σχέση της μ' όλα αυτά, αλλά και με τη δομή και λειτουργία των κομματικών μηχανισμών, την κοινωνική και ταξική αντιστοίχιση των πολιτικών δυνάμεων και το μοντέλο ανάπτυξης της χώρας μας, θα μπορούσαν και έπρεπε να αποτελέσουν πεδία συλλογικής, επιστημονικής (κοινωνικής), πολιτικής προσπάθειας, θεμελιακής σημασίας για να κατανοήσουμε τα σημερινά οξύτατα και πολύπλοκα προβλήματα, τα οποία μαστίζουν και τη χώρα μας και που εικονογραφούν αξιόπιστα την πολυδιάστατη κρίση της ελληνικής κοινωνίας. Μια τέτοια πορεία οφείλουμε να ομολογήσουμε, *όλοι μας όμως*, ότι στην πράξη αρνηθήκαμε. Μείναμε όλοι στη λαϊκίστικη, επιπόλαιη θεώρηση της Ιστορίας, *αναμασήσαμε αιτήματα και συνθήματα που διαμορφώθηκαν κάτω από άλλες συνθήκες*, ακόμα και σε άλλες χώρες, και αρνηθήκαμε τον ουσιαστικό διάλογο, την κοινή συστηματική προσπάθεια, που θα έβαζε προοπτικά τα γερά θεμέλια για επάλληλες και μη αναιρούμενες διαδοχικές συνθέσεις στο κοινωνικό σώμα, από το επίπεδο της εθνικής ενότητας κι ομοψυχίας, ως το επίπεδο της ταξικής συνειδητοποίησης και κοινωνικής δράσης για την κοινωνική αλλαγή.

Θα θελα να επανέλθω στο πελώριο θέμα της εθνικής ανεξαρτησίας της πατρίδας μας, που κατά τη γνώμη μου θα μπορούσε να αποτελέσει το πρώτο και κυρίαρχο πεδίο διαλόγου, δημοκρατικής συνεργασίας, αλλά και ανασυγκρότησης των κοινωνικών δυνάμεων της προόδου. *Στην Ελλάδα τα πάντα ήταν «δάνεια». Από τα δάνεια για τον αγώνα της ανεξαρτησίας, μέχρι κάθε σκέψη, συμπεριφορά και κουλτούρα, σε ολόκληρη τη δημόσια ζωή. Η εξάρτηση διαπότιζε και δυστυχώς διαποτίζει κάθε κύτταρο και πυρήνα της κοινωνικής μας ζωής....».*

- **Νομίζω ότι πρέπει να σας διακόψω. Όταν υπάρχουν σαν συνθήματα –έστω το «έξω οι Αμερικάνοι», μέχρι το «η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες», δεν μπορώ εύκολα να καταλάβω που και γιατί απευθύνετε την κριτική σας σ' αυτό το τελευταίο τουλάχιστον ζήτημα.**

Την κριτική την απευθύνω αναλογικά σε όλους όσοι έχουμε με τον ένα ή άλλο τρόπο, στην ιδεολογικοπολιτική μας προμετωπίδα, ως βασικό στόχο πάλης τη διεκδίκηση και κατοχύρωση της εθνικής ανεξαρτησίας (και βέβαια, δεν υπάρχει ούτε μια συνταγματική πολιτική δύναμη που να μην την έχει). Δώδεκα χρόνια από την πτώση

της δικτατορίας και πέντε χρόνια από την πρώτη κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, δεν είναι, άραγε, πραγματική μιζέρια, να έχουμε περιορίσει, να έχουμε εκφυλίσει καλύτερα θα λεγα, το ζήτημα ζωής και θανάτου της χώρας μας, σ' αυτά τα δύο συνθήματα; Ποιος εμπόδισε π.χ. τα πέντε τουλάχιστον τελευταία χρόνια, που με τον επαναστατικό, κατά τη γνώμη μου νόμο πλαίσιο για τα ΑΕΙ τα Πανεπιστήμιά μας αυτοδιοικούνται πλήρως κι ουσιαστικά από τους φορείς τους, τους δασκάλους και τους φοιτητές μας, αντί να περιορίζονται στα ανέξοδα αλλά και ατελέσφορα σχετικά συνθήματα, να σχεδιάσουν και να ολοκληρώσουν ερευνητικά προγράμματα, που να θεμελιώνουν και να διασφαλίζουν τις προϋποθέσεις για τη μακριά και δύσκολη πορεία κατοχύρωσης της εθνικής μας ανεξαρτησίας; Τι είναι άραγε πιο γερό κι αποτελεσματικό: μια αφίσα ή μια πορεία με το «έξω τώρα οι Αμερικάνοι», ή η στράτευση όλου του ζωντανού επιστημονοτεχνικού κι ερευνητικού δυναμικού μας, με τη συνειδητή επιλογή τους να κάνουν συγκεκριμένα βήματα: για την τεχνολογική μας αυτοδυναμία, για την ανάπτυξη της δυνατότητας εθνικού ελέγχου στην εισαγόμενη τεχνολογία, για την ικανοποίηση της εγχώριας ζήτησης με το σχεδιασμό προϊόντων υψηλής ποιότητας και μέγιστης εγχώριας προστιθέμενης αξίας, για την αυτοδύναμη κατά το δυνατόν αμυντική θωράκιση της χώρας μας, αλλά και πιο πέρα, για την αποφασιστική συμβολή τους στην ολόπλευρη αξιοποίηση των φυσικών και ανθρώπινων διαθεσίμων του τόπου μας στη διαδικασία ολοκληρωμένης οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ανάπτυξης της πατρίδας μας;

Δεν είναι άραγε εξάρτηση, το έλλειμμα που προκαλείται από την αλόγιστη ιδιωτική κατανάλωση εισαγόμενων προϊόντων, από τα δέκα εκατομμύρια κομμουνιστές, σοσιαλιστές, δημοκράτες και συντηρητικούς πολίτες, που ενώ κοπτόμαστε στα συνθήματα για την εθνική ανεξαρτησία, στην καθημερινή πράξη μας, ατομικά, συλλογικά, κοινωνικά, πολιτικά, το αναιρούμε πανηγυρικά:

Που είναι άραγε η συγκεκριμένη παρέμβαση, η χειροπιαστή συμβολή όλων μας, έστω και σε ιδεολογικό μόνο επίπεδο, για να αλλάξουν οι εισαγόμενες «αξίες», τα εισαγόμενα «πρότυπα», οι εισαγόμενες συμπεριφορές και κουλτούρες;

Επανέρχομαι, λοιπόν, στην άποψή μου για το διάλογο. Αν από το 1974 υπήρχε ένας διάλογος (όχι βέβαια ασύμβατων μονολόγων), για τα πραγματικά προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας **και εντοπίζαμε τα σημεία που ενώνουν** –και, κατά τη δική μου γνώμη πολλές θέσεις των προγραμμάτων του ΠΑΣΟΚ, του ΚΚΕ, του ΚΚΕ εσωτερικού, αλλά και οι απόψεις των ανένταχτων κομματικά αριστερών και προοδευτικών δυνάμεων και πολλών φωτισμένων της συντηρητικής παράταξης, είναι

σε πολλά σημεία ταυτόσημες –θα είχαμε σήμερα προχωρήσει με κοινωνική συναίνεση στο βαθύ εκσυγχρονισμό και εκδημοκρατισμό που χρειαζόταν η ελληνική κοινωνία και ο δημόσιος βίος. Κάποιοι όμως θεώρησαν ότι με αεριτζίδικο τρόπο μπορούμε να υπερβούμε αυτό το αναγκαίο στάδιο και να φτάσουμε περίπου «μαγικά» στο σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της ελληνικής κοινωνίας, για το οποίο πολλοί πριν από μας και καλύτεροί μας δούλεψαν, έδωσαν τη ζωή και έχυσαν και το αίμα τους».

▪ **Λοιπόν, όχι «σοσιαλισμός στις 18»**

Σαφώς όχι. Ήμουν ανάμεσα σ' αυτούς που δούλεψαν για το πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ το 77, το 81 και το 85. Έλεγα, μετά το 81, σε συντρόφους της άλλης πλευράς, «κοιτάξτε, έχουμε αντικειμενικά πολλά κοινά σημεία, μπορούμε να επεξεργαστούμε σε επιμέρους χώρους κοινές πολιτικές» και *απαντούσαν όχι, γιατί ήταν «σίγουροι» εκ προοιμίου ότι εκείνοι κατείχαν την απόλυτη αλήθεια και εμείς είμαστε, αυτονόητα και μονοσήμαντα, το «λαϊκίστικο αρχηγικό δημαγωγικό» κόμμα.* Εγώ βέβαια ποτέ δεν αρνήθηκα ότι έχουμε αναπόφευκτα και κάποιες τέτοιες πλευρές στην πολιτική μας. Είναι όμως φυσικές, αφού το ΠΑΣΟΚ, που έφτασε να εκφράζει το 48% του ελληνικού λαού, δεν απαρτίζεται και βέβαια δεν θα μπορούσε να απαρτίζεται από 100% σοσιαλιστές. Αν όμως είχαμε από τότε μπει όλοι μας, με θετικό και δημιουργικό τρόπο, σε μια πορεία αυτογνωσίας, θα μπορούσαμε ενωτικά και υπεύθυνα να αντιμετωπίσουμε σήμερα τα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας. Σε μια τέτοια πορεία βέβαια, δεν χωράει ούτε δημαγωγία, ούτε μισές αλήθειες, ούτε διεκδίκηση του αλάθητου από καμιά πλευρά. Και σ' αυτή την πορεία έπρεπε να είναι αυτονόητα ευτυχής, για φίλους και αντιπάλους, η συγκυρία της παρουσίας στην πολιτική ζωή και της απήχησης στις μάζες του Α.Γ.Παπανδρέου».

▪ **Δεν γνωρίζω ποιους εννοείτε «από την άλλη πλευρά». Δεν πρέπει, ωστόσο να μας διαφεύγει ότι η επίσημη πολιτική της ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ ήταν και είναι αυτή της αυτοδυναμίας.**

«Αν μπορούσαμε, ενωτικά, να παράγουμε ζωή, ιδεολογία και δράση στην κοινωνία. Αν μπορούσαμε να δυναμώσουμε και τα άλλα βάρη της δημοκρατίας, το συνδικαλισμό και την Τοπική Αυτοδιοίκηση, ως κέντρα αυτόνομης κοινωνικής εξουσίας. Αν αξιοποιούσα δημιουργικά και ενωτικά τους νέους θεσμούς στην παιδεία, τα πανεπιστήμια, την Τοπική Αυτοδιοίκηση και την παραγωγή. Αν πείθαμε

με χειροπιαστά παραδείγματα ότι το «συλλογικό», το «κοινωνικό», το «συνεταιριστικό» είναι αποδοτικότερο τελικά, όχι μόνο για το κοινωνικό αλλά και για το ατομικό μας συμφέρον, τότε βέβαια δεν θα χρειαζόταν η πολιτική αυτοδυναμία του ΠΑΣΟΚ, αφού θα υπήρχε η σύμφωνη με τις αρχές του ΠΑΣΟΚ αυτοδυναμία της κοινωνίας των απελευθερωμένων, πολιτικά χειραφετημένων, ενεργών, πρωτόβουλων και υπεύθυνων πολιτών, παραγωγικών και δημιουργών.

Αλλά και ανάποδα, θα μπορούσα κι εγώ να ρωτήσω, ποιος άραγε αμφισβήτησε μέχρι σήμερα ή δεν θα ήθελε την πολιτική αυτοδυναμία του ΠΑΣΟΚ, αν αυτό υλοποιούσε «αξιόπιστα», «με συνέπεια», «ήθος» και «χωρίς υπαναχωρήσεις» το όραμα, τις αρχές και το πρόγραμμά του; Αυτό άραγε δεν ζητούν όλοι όσο κάνουν κριτική στο ΠΑΣΟΚ; Όπως βλέπετε, όλα είναι σχετικά και διαλεκτικά δεμένα, και είναι πιστεύω καιρός, πέρα από αντιπασοκικές «συμπαράταξεις» και «νέους φορείς», να συνειδητοποιήσουν και οι άλλες προοδευτικές δυνάμεις, αυτά που εμείς επώδυνα κι αργά, αν θέλετε, συνειδητοποιήσαμε, και αν κάνουν κι αυτές με γενναιότητα την αυτοκριτική τους, αλλά και να βοηθήσουν με κάθε τρόπο να ανοίξει ο διάλογος, για να στεριώσει η δημοκρατική συνεργασία στην κοινωνία.

Εγώ τουλάχιστον είμαι αισιόδοξος για τις δυνατότητες και τις προοπτικές της δημοκρατικής συνεργασίας. Συμμερίστηκα άλλωστε την εμπειρία και τις ευθύνες της δημοκρατικής συνεργασίας που υπήρξε στη διοίκηση και στη βάση του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας, από το 1975 μέχρι το 1981.

Εκεί, π.χ. το 1975 αφού αναλύσαμε τις ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας, συντάξαμε ενωτικά και δημιουργικά το πρώτο σχέδιο νόμου-πλαίσιο για τα Πανεπιστήμια, συνθέτοντας πλουραλιστικά τις οπτικές μας. Ο καθένας μας τότε τύχαινε να είναι ταυτόχρονα και μέλος στην καθοδήγηση κάποιου κόμματος. Τα αντίστοιχα που επεξεργάστηκαν και κατέθεσαν μετά το 1978 όλα τα κόμματα, έμοιαζαν κατά 99%. Και οι απόψεις κάποιων προοδευτικών της Νέας Δημοκρατίας, επίσης. Πως, λοιπόν, δεν μπορεί να υπάρξει δημοκρατική συνεργασία; Σε εκείνα τα σχέδια στηρίχθηκε ο νόμος-πλαίσιο για τα Πανεπιστήμια, που ψηφίστηκε, το 1982, στη Βουλή. Και το ΠΑΣΟΚ απέδειξε τότε τιμά στην πράξη τη δημιουργική δημοκρατική συνεργασία».

- **Αναφέρατε, ωστόσο, ένα παράδειγμα από τη χρυσή εποχή των συνεργασιών, όταν και το ΠΑΣΟΚ ήταν στην αντιπολίτευση. Σήμερα που είναι εξουσία;**

Μα ποιος είπε ότι ο διάλογος και η συνεργασία περιορίζεται κατ' ανάγκη στην κυβέρνηση ή με την κυβέρνηση. Μπορεί να υπάρξει: με το κόμμα, αλλά και ταυτόχρονα μέσα στα πλαίσια των μαζικών φορέων, των εργατικών ενώσεων, μέσα σε κάθε μορφής κοινωνική οργάνωση και δράση, αλλά και στην παραγωγική διαδικασία. Εκεί, με άλλα λόγια, που υπάρχει ζωή, εκεί που παράγεται ιδεολογία, κοινωνική συνείδηση και συμπεριφορά. Για έναν μονοδιάστατο απολιθωμένο «διάλογο» κομματικών ιερατειών και μηχανισμών, πολύ μικρό καλάθι κρατάω, ως προς τα αποτελέσματά του. Θα ευχόμουν να μπορέσουμε να πάμε στο διάλογο, σε κάθε κοινωνικό χώρο, όλοι μας, ανοιχτόμυαλοι και χωρίς παρωπίδες. Να αναλύουμε, με βάση την επιστημονική μεθοδολογία, τα προβλήματα και να συνθέτουμε τις απόψεις μας, με αλληλοσεβασμό και ισοτιμία. Εγώ, τουλάχιστον, έτσι προσπάθησα και θα προσπαθήσω να κινηθώ στο χώρο δουλειάς μου, στο Πανεπιστήμιο, μαζί με τους άλλους πανεπιστημιακούς, για να ολοκληρωθεί στην πράξη μια βαθιά διαρθρωτική αλλαγή, ο νόμος-πλαίσιο, για τον οποίο θεωρώ ότι μπορούμε να είμαστε υπερήφανοι, όπως και για το ΕΣΥ, αλλά και για το θεσμικό πλαίσιο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

- **Πιστεύετε ότι μπορούν αν υπάρξουν περιθώρια διαλόγου και συνεργασίας στους μαζικούς χώρους, όταν τα κρίσιμα θέματα της οικονομικής πολιτικής και του εκλογικού συστήματος διχάζουν, με τον τρόπο που διχάζουν, τις δυνάμεις στις οποίες αναφέρεστε;**

«Καταρχήν, και λόγους αρχής, δεν μπορώ να φανταστώ τι θα μπορούσε άραγε, σε μια οργανωμένη δημοκρατική κοινωνία, να εμποδίσει το διάλογο και τη συνεργασία, όταν τουλάχιστον όλες οι συνταγματικές πολιτικές δυνάμεις, έχοντας ταυτόχρονα εκ προοιμίου επίγνωση των αντικειμενικών, αναπόφευκτων και θεμιτών άλλωστε ιδεολογικοπολιτικών, στρατηγικών και κοσμοθεωρητικών τους διαφορών, τα επαγγέλλονται. Όσοι πονούν τον τόπο, ακόμα κι όταν έχουν απόλυτα δίκιο, οφείλουν κατά την ταπεινή μου γνώμη, να εξαντλούν τα όρια της καλοπιστίας, της ανοχής, αλλά και κάθε δυνατής προσπάθειας για μεγιστοποίηση ακόμα και της μικρότερης πιθανότητας επιτυχίας τους. Όπως η πρόταση για διάλογο και συνεργασία δεν μπορεί να είναι πολιτικό τρυκ ή πολιτική κίνηση αιφνιδιασμού και είσπραξης μικροκομματικού οφέλους, άλλο τόσο δεν μπορεί και η επίκληση, ακόμα και βασικών διαφορών, να αποτελέσει άλλοθι άρνησής τους, την ώρα που βαθαίνει η κρίση της ελληνικής κοινωνίας. Όποιος σέβεται τις διαφορετικές απόψεις,

προσέρχεται στο διάλογο και αν έχει δίκιο και επιχειρήματα, πείθει. *Άλλωστε οι όροι εκ των προτέρων μπαίνουν στα συμβόλαια και στις συμβάσεις, όχι στη ζωή και στην κοινωνία. Κατά τη γνώμη μου, η ζωή και η κοινωνία, αργά η γρήγορα δημιουργούν τους όρους για την επικύρωση ή για την αναίρεση μιας πολιτικής.*

(Τα πρόσφατα γεγονότα στη Γαλλία, με την ακηδεμόνευτη παρέμβαση των φοιτητών, δείχνουν ότι η ζωή και η κοινωνία γεννούν πάντα ελπίδα, δυναμική, προοπτική και αισιοδοξία).

Πιο συγκεκριμένα, κατά τη γνώμη μου, στο διάλογο όλα συζητούνται και τίποτε δεν αποκλείεται εκ προοιμίου. Με ειλικρίνεια όμως και ευθύνη. Και το κυριότερο, με τεκμηριωμένες, πειστικές κι αποδεικτικές εναλλακτικές λύσεις. *Όντας π.χ. υπέρ της απλής αναλογικής, θα μπορούσα καλύτερα να πείσω για το λάθος τους όσους συντρόφους μου θεωρούν ότι ακόμη δεν είναι ώριμες γι' αυτό οι συνθήκες, αν εκεί που λειτούργησε ήδη η απλή αναλογική, πήγαινε καλύτερα η δημοκρατική συνεργασία, (π.χ. ΓΣΕΕ, ΕΦΕΕ κι ΕΣΕΕ, φοιτητικοί και σπουδαστικοί σύλλογοι, επιστημονικές ενώσεις κλπ). Η ζωή όμως δυστυχώς λέει άλλα. Κι όσοι βάζουν ως όρο για το διάλογο και τη συνεργασία την απλή αναλογική, θα ήταν σίγούρα πειστικότεροι, αν βοηθούσαν, εκεί που ήδη αυτή υπάρχει, να στεριώνει, να βαθιάνει και να διευρύνει την κοινωνική δυναμική και να μη χρησιμοποιείται μόνο για την αναλογική προώθηση μικροκομματικών λογικών και χειραγωγήσεων.*

Όσο για την οικονομική πολιτική, αυτή θέλει πολύ προσεχτική, αναλυτική και διεισδυτική προσέγγιση και κοινωνική ευαισθησία και προϋποθέτει, πέρα από το διάλογο, και σοβαρή επιστημονική θεμελίωση. Οι συστηματικές έρευνες του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών που ξεκίνησαν με την επιστημονική ευθύνη του Σάκη Καραγεωργα μπορούν να αποτελέσουν πολύτιμη υποδομή. Σε κάθε περίπτωση όμως το ΠΑΣΟΚ πρέπει ν' αποδείξει πειστικά ότι στο βάθος της σταθεροποίησης φαίνεται η ανάπτυξη κι ότι η κυβέρνηση είναι αποτελεσματικά ευαίσθητη στα προβλήματα τουλάχιστον των χαμηλόμισθων χωρίς ιδιόκτητη στέγη και των ανέργων. Η απόφαση για τα νοίκια βρίσκεται σε σωστή κατεύθυνση».

- **Εκτός από την ηγεσία του ΠΑΣΟΚ, όλοι οι υπόλοιποι θεωρούν την απλή αναλογική προϋπόθεση διεξόδου, όπως την αντιλαμβάνεται ο καθένας διέξοδο.**

«Από το 1974 όλες οι προοδευτικές πολιτικές δυνάμεις υποστήριζαν την απλή αναλογική. Βγαίνοντας ενωμένοι και ωριμότεροι από το σκοτάδι της δικτατορίας

περιμέναμε όλοι μας τίποτε να μην μοιάζει στη μεταδικτατορική Ελλάδα με την Ελλάδα του παρελθόντος. Περιμέναμε να αναγεννηθεί ο δημόσιος βίος, η πολιτική, η κοινωνία. Υπήρχαν τότε οι προϋποθέσεις. Οι πολίτες που στάθηκαν όρθιοι στη δικτατορία είχαν μάθει να διαλέγονται μεταξύ τους, να συναγωνίζονται συντροφικά, να συνεργάζονται, να σέβεται ο ένας τις ιδέες του άλλου και να εμπιστεύονται μεταξύ τους.

Φοβάμαι, όμως, ότι αυτή την «πρόικα» την ξοδέψαμε όλα αυτά τα χρόνια αλόγιστα, όλοι μας, έτσι ώστε η απλή αναλογική από μόνη της να μην αρκεί πια ως προϋπόθεση διεξόδου για την κρίση. Και αυτό, γιατί δεν συνεχίσαμε ή έχουμε ξεχάσει να συνεργαζόμαστε όπως τότε. Τώρα όλοι μας –και το ΠΑΣΟΚ, αλλά και οι άλλες προοδευτικές δυνάμεις- οφείλουμε να ξαναπροσπαθήσουμε, όσο κι αν αυτό είναι δύσκολο, ν' ανακτήσουμε το χαμένο χρόνο, αλλά και την αξιοπιστία της πολιτικής σε σχέση με την κοινωνία, *συμμετέχοντας και όχι μόνο αντιπροσωπεύοντας*. Δεν είναι δυνατόν, λοιπόν να λέμε σήμερα ότι η κοινωνική αλλαγή δεν χρειάζεται θυσίες. Ότι ο σοσιαλισμός γίνεται χωρίς δουλειά. Δεν είναι δυνατό να λέμε ότι στο σοσιαλισμό παίρνουν όλοι και πάντα μεγαλύτερο κομμάτι, χωρίς να δίνει κανένας, και μάλιστα από μια πίτα, που εν τούτοις συνεχώς μικραίνει.

Εγώ πιστεύω ότι σήμερα αριστερός δεν είναι αυτός που μόνο καταγγέλλει, απαιτεί, διεκδικεί, αντιτίθεται και αντιπαρατίθεται. Αριστερός αντίθετα κατά τη γνώμη μου είναι αυτός που λέει όλη την αλήθεια, που δρα συλλογικά κι ενωτικά, που ψάχνει, που δεν είναι ποτέ «βέβαιος», που είναι ανοιχτός στο επιχείρημα του άλλου, που έχει ανάγκη και την οπτική του άλλου για να δοκιμάσει τη δική του θεωρία και, το κυριότερο, αυτός που αξιοποιεί δημιουργικά κάθε δυνατότητα συνεργασίας και κοινής δράσης για την αντιμετώπιση των συγκεκριμένων σημερινών πολύπλοκων κοινωνικών προβλημάτων.

Αν λοιπόν μέσα από το διάλογο συμφωνήσουμε στη βάση, σε κάθε κύτταρο της κοινωνίας, ότι μπορούμε, θέλουμε και πρέπει, εμείς οι πολίτες να συνεργαζόμαστε, να αυτοδιοικούμαστε, να κοινωνικοποιήσουμε την πολιτική, το κράτος και την παραγωγή, να αυτοδιαχειριστούμε με ευθύνη, πρωτοβουλία, δημιουργικότητα και πολλή δουλειά το μέλλον και την προκοπή του τόπου μας, τότε βέβαια η απλή αναλογική θα έχει νόημα, θα συμβάλλει αποφασιστικά στην αναγέννηση της κοινωνίας και της δημόσιας ζωής, στην ανασύνθεση και ανασυγκρότηση των δυνάμεων της αλλαγής και της προόδου».

- **Το ΠΑΣΟΚ με ποια ταυτότητα θα προσέλθει σ' αυτή τη νέα σύνθεση δυνάμεων; Η ερώτησή μου γίνεται, φυσικά, με αφορμή τη συζήτηση για την ένταξή του στη Σοσιαλιστική Διεθνή και την προετοιμασία ιδεολογικού μανιφέστου.**

Η φυσιογνωμία του ΠΑΣΟΚ δεν νομίζω ότι μπορεί ν' αλλάξει, επειδή τυχόν θα βγει ένα καινούργιο μανιφέστο ή επειδή θα ενταχθεί στη Σοσιαλιστική Διεθνή. Δεν μπορούμε πια να παίζουμε μόνο με τα επιφαινόμενα και τις εικόνες. Ελπίζω να συμφωνείτε μαζί μου ότι είναι πολύ μικρότερης σημασίας η ένταξη ή μη ενός σοσιαλιστικού κόμματος στη Σοσιαλιστική Διεθνή, από το αν αυτό ασκεί ή όχι σοσιαλιστική πολιτική και αντιμετωπίζει μ' ευθύνη τα δύσκολα κοινωνικά προβλήματα.

Αυτή τη στιγμή, όμως, δυστυχώς, και με τεράστια την ευθύνη των συγκροτημάτων του Τύπου, κοντεύει να εκφυλιστεί και πάλι η πολιτική δράση των πολιτών, σε θέατρο της πολιτικής, σκηνοθετημένων πρωταγωνιστών, με τη μεθοδευμένη μυθοποίηση: «σωτήρων», «διαδόχων», «δελφίνων», «αναδομήσεων», «αναβαθμίσεων», ανασχηματισμών, «σφαγών», «τραίνων» και στείρων αντιπαραθέσεων, αλλά και με τη σκανδαλολογία, τον κιτρινισμό και τη συκοφαντία, που επιχειρούν να μας γυρίσουν είκοσι τουλάχιστον χρόνια πίσω.

Σ' αυτή την εξέλιξη, που μας ξαναθέλει παθητικούς θεατές των εξελίξεων, όλοι οι υποψιασμένοι πολίτες, μέσα, έξω, και στις παρυφές των προοδευτικών κομμάτων, οφείλουμε να αντισταθούμε.

Μπορούμε σήμερα με το διάλογο και τη δημοκρατική συνεργασία να κάνουμε μια πανστρατιά των ενεργών πολιτών για την έξοδο από την κρίση; Αυτή είναι η ουσία της πολιτικής και το ζητούμενο. Χωρίς όρους, εγγυήσεις, περιορισμούς και αναστολές. Και γι' αυτό αξίζει να δουλέψουμε δημιουργικά όλοι μας μέσα στα Πανεπιστήμια, στους χώρους δουλειάς, στους δήμους και τις κοινότητες, στις επιστημονικές οργανώσεις, στα συνδικάτα και στους θεσμούς. Με δουλειά μυρμηγκιού, όπως επέμενε ο Σάκης Καραγεωργας, και μακριά από την αλλοτρίωση του παλαιοκομματισμού που η παραπολιτική επιχειρεί ν' αναβιώσει.